

Let's get rid of all dictates: Integrated2011!

Ik herinner mij dat ik in de vroege jaren negentig een poster kocht van de Ierse kunstenaar Les Levine waarop George Bush senior brutaal de hand opsteekt en uitroept: "No new artists!" Was dit zijn ultieme poging om het artistiek activisme in de kiem te smoren of was het een dictaat om het denken te controleren? Wie zal het zeggen, maar zo voelde het althans aan.

Een aantal jaren later, ergens eind jaren negentig en na de reorganisatie van mijn studio, schreef ik het volgende: *"Graphic design is entering a new era. It will assimilate visual, complex relational tasks, which requires total cross-platform thinking, make use of the most appropriate technologies & link a general to a specialist approach. As designers, we will have to look beyond the boundaries of design, starting from a sharply defined visual strategy and strong interaction with viewers' expectations. Design with social and economic relevance. Sometimes related to art, at other times to technology."*

Twee Integrated conferenties en een decenium verder lijkt deze bedenking niets aan relevantie te hebben ingeboet. Vele gesprekken met ontwerpers, kunstenaars, docenten, curatoren, opdrachtgevers en –last but not least– studenten hebben het denken aangescherpt en de vaststelling dat het actuele ontwerp- en artistieke landschap complexer, moeilijker maar boeiender is geworden, bevestigd. Tevens is ook de relatie tussen mens en technologie –tot in het denkproces– onontrefelbaar geworden. Naast de rigide invloed van het conceptuele denken heeft de intuïtie van passie en vorm weer volop een plek gevonden. Alles is mogelijk, in alle richtingen en dat is toch wel een geruststellende gedachte.

Integrated2011 –de derde editie reeds– wil nog meer dan voorheen vanuit de brede discipline die grafisch ontwerp is, linken leggen naar andere velden en disciplines. Ambitieuze, onderzoekende en met een verfrissende mix van beeld, gedachte en woord inzichten brengen in de complexiteit van het ontwerpen, processen en drijfveren van welke aard en in welke discipline ook: dat is de scope van Integrated.

Betekent dit dat alles steeds met alles te maken heeft? Het grote verhaal, weet je wel? Wat maakt het uit? Nuanceren blijkt hier een goede filter te zijn en doceren in dit landschap betekent niets meer of minder dan de 'erkenning' van deze complexiteit. Erkenning leidt tot 'herkenning' van synergie en het voedt het inzicht tot 'verbinding'. Hedendaagse kunstopleidingen zijn steeds in volle evolutie –of zouden dit per definitie moeten zijn– en het wordt in deze context steeds duidelijker dat de grenzen tussen de diverse disciplines vervagen. Misschien komt dit omdat ontwerp- en artistieke processen universeler zijn geworden en bijgevolg minder gebonden zijn aan hun oorspronkelijke specificiteit en techniciteit. Maar is dit de enige reden? Nu ook toenemende specialisatie aan de orde is, schuilt hierin geen tegenstelling maar net een interactie. Vervaging is in deze context dus eerder te begrijpen als 'verbinding' en is bijgevolg ook niet tegenstrijdig aan 'verdieping', wel integendeel.

'Crossover dus' zou je kunnen opwerpen. Maar is dit begrip intussen niet te fel gebanaliseerd, wegens al te vaak opgevoerd in glossy magazines waardoor het een zekere oppervlakkigheid of een vluchtige connotatie heeft gekregen. Daarom zijn begrippen als 'verbinding' en 'connectie' hier meer op hun plaats. Connectie tussen kunstenaars, ontwerpers, muzikanten, wetenschappers, opdrachtgevers en ondernemers waarbij nieuwe ontwikkelingen ontstaan in velden of tussenvelden die niemand voorheen voor mogelijk achtte. Nieuwe onderzoeksdomeinen bewijzen dit. De academisering van het kunstonderwijs heeft sinds de Bologna-akkoorden hierin een hoge vlucht genomen. Ontwerpers en kunstenaars begeven zich ook op terreinen en bedienen zich van disciplines die niet noodzakelijk zuiver picturaal zijn of niet noodzakelijk steeds tot een product of een artefact leiden. M.a.w. het voorafgaandelijke proces en de analyse van een probleemstelling blijken plots even belangrijk, zometertijd belangrijker te zijn geworden.

Onderzoek dus. Het magische woord is gevallen. Dit 'geladen begrip' deed het hedendaagse kunstonderwijs daveren en in hoofdzaak de invulling ervan in domeinen zoals 'autonome kunst' en het –wat ons betreft– versleten begrip 'toegepaste kunst'. Is er trouwens nog steeds een fundamenteel verschil tussen beide en zo ja, waar zit dit verschil? Blijft deze vraag anno 2011 overigens nog relevant? In dit kader is de redenering van Renaud Huberlant (docent aan de Ecole de recherche graphique te Brussel) tijdens Integrated2009 uiterst interessant: *"Grafische ontwerpers hebben wereldwijd een hoog niveau bereikt, ze zijn in staat om via zeer professionele tools, prachtig vormgegeven materiaal te maken. Maar what's next? Willen en zullen ze als ontwerpers verder nadenken over hun rol, over communicatie en meer bepaald over hun bijdrage in de publieke ruimte? Zijn ze bereid om samen te werken met bijvoorbeeld: urbanisten, architecten, kunstenaars, marketeers en zelfs politici?"*

Renaud Huberlant had het over grafische ontwerpers. Maar geldt deze gedachte niet evenzeer voor kunstenaars? Anders gesteld: dienen kunstenaars en ontwerpers netjes te blijven functioneren in de vertrouwde en even netjes afgescheiden werelden (of circuits) van galleries, kunstencentra, collectieven, werkplaatsen, ontwerpstudio's, agentschappen en/of hippe design stores? Wil het academisch kunstonderwijs ruimte maken voor alternatieve vormen en staan hun studenten en docenten, het publiek en de overheid hiervoor open? Heeft een student überhaupt nog een artistieke toekomst én economische relevantie als hij/zij niet stilstaat bij deze gedachte? Wat gebeurt er wanneer ontwerpers en kunstenaars zich enkel door het dictaat van marketeers en curatoren laten leiden? Nu de scheiding tussen het 'artistieke' en het 'wervende' zo flinterdun is geworden? Vele vragen met vele antwoorden.

Wellicht hoeven we het daarom niet langer over kunstenaars en toegepaste kunstenaars/vormgevers te hebben? Wat gedacht van: autonome ontwerpers en functionele ontwerpers? En combinaties van beiden. Zou dit niet plausibel zijn? Wordt het niet stilaan tijd dat we dat ouderwetse discours durven te klasseren? En mocht dit klinken als een dictaat: weg ermee! Geen dictaten meer!

Gelukkig is de inventieve ziel ongrijpbaar en zijn alle vormen en wisselwerkingen mogelijk. De ontwerper als schenenstamper of de kunstenaar als vernuftig commercieel brein of vice versa. Doeners en denkers, picturalisten en conceptuele oplossingen-bedenkers, organisatoren en ondernemers of een brouwsel van dit alles. In alle kleuren, in alle tinten. In het centrum, in de marge, in de marginaliteit: het hele spectrum. De complexiteit van de hedendaagse maatschappij weerspiegeld in verfrissend gedachtegoed, onverwachte ingrepen en verrassend vernuftige oplossingen of producten. Oplossingen die soms onnuttig blijken te zijn –dus geen oplossing– of uitblinken in absurditeit en producten en artefacten die wanneer ze slim werden bedacht ook een spreekwoordelijke dam kunnen opwerpen tegen de 'verzuring' en het 'gemak- en hebzucht' van de economisch gretige én culturele consument.

Maar gelukkig is er nog de crisis, de crisis als een irrigatiesysteem voor nieuw plantgoed. Geen braaf legertje creatievelingen dat zonder te verpinken de zaadjes op rechte lijntjes dropt en opdrachtgevers enkel op hun wenken bedient, maar gedreven mensen die de vraag in vraag durven te stellen en wortels uitspitten om vast te stellen dat wortels zijn zoals het betaamt: kronkelig. Diezelfde 'kronkeligheid' leidt, in combinatie met een gezonde dosis serendipiteit, vaak tot unieke en grensverleggende projecten. Individueel of in groep, hier en overal ter wereld.

Even een gedachte tussenin. Is ons Westers denken en zijn hang naar de sublieme originaliteit van 'kunst' en 'vormgeving' niet vaak een soort semi-religieus opstapje naar elitarisme?

Het veld waarin we creatief willen herbronnen ziet er complexer en wijds er uit dan ooit. Zijn we daardoor niet toe aan heldere én genuanceerde denkoefeningen, getoetst aan en gericht op die steeds snellere en veranderende wereld. En de mens, ondanks de politiek- en milieu problematiek, moet toch vooruit, niet? En de dingen mogen ook wel anders... en bij voorkeur beter! Een naïeve gedachte? Wellicht. Toch hebben ontwerpers en kunstenaars hier een fundamentele rol te vervullen. Tenzij ze zich enkel tevreden stellen met het voeden van ego en bankrekeningen en de aanwezigheid op de glossy pagina's van glossy magazines in glossy flagship stores of glossy galerijen...

New artists: please!

Hugo Puttaert, februari 2011 (met dank aan Michel Van Beirendonck)
www.integrated2007.com - www.integrated2009.com